

*Горян К. В.,
викладач,
Інститут міжнародних відносин
Національний авіаційний університет*

НЕОПРОТЕСТАНСЬКА КОНЦЕПЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЯК ОДНА З ДЕТЕРМІНАНТ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

Етична теорія неопротестантизму ґрунтується на релігійно-філософському вченні про бога і людину, в якому певним чином осмислюється загальна криза капіталістичного суспільства. Це вчення отримало поширення після першої світової війни в Європі. Загострення кризи основ буржуазної цивілізації, перша світова війна означали крах ліберальних надій та ілюзій. Своєрідним вираженням цієї кризи і з'явилася «діалектична теологія». В основі її лежала думка про нерозв'язність і трагічність протиріччя людського існування. Вона бачила своє завдання в тому, щоб допомогти людям пережити розпад порядку, який ще недавно здавався непохитним, крах моральних і духовних цінностей, встояти перед загрозою хаосу і морального розкладання.

Колись «протестантська етика», про що писав соціолог Макс Вебер, визначила «дух капіталізму», так само етико-правові концепції трьох головних напрямів християнства визначають дух відповідних концепцій міжнародного права. Навіть в умовах сучасного секуляризованого світу релігійні настанови, може навіть не завжди свідомо, продовжують впливати на зміст зовнішньої політики та міжнародно-правову концепцію певної країни. Найяскравіший приклад цієї тези – США, в яких переважно протестантський менталітет американської зовнішньополітичної еліти суттєво впливає на її ставлення до міжнародного права. Не є випадковим, що досить нігілістичний підхід адміністрації президента Буш-молодшого до міжнародного права (так звана «зовнішньополітична концепція Буша», яка передбачала можливість превентивної війни незалежно від вимог міжнародного права) був пов'язаний з тим, що в цій адміністрації домінували так звані «неоконсерватори», чий релігійний світогляд отримав назву «неопротестантизм». Сутність цього неопротестантського світогляду полягала в тому,

що Бог нібито наділив США у світі особливою місією, яка дає змогу ігнорувати норми і принципи міжнародного права, сам президент Буш-молодший був переконаний у власній «богообраності», що особливо чітко проявилось під час несанкціонованої Радою Безпеки ООН війни в Іраку. Подібна теза «Це те, що робить нас унікальними» (*That's what makes us exceptional*) була використана Б. Обамою при зверненні до свого народу 10 вересня 2013 року у зв'язку з ситуацією щодо Сирії. Привертає до себе увагу й те, що стосовно питання про початок війни в Іраку та Сирії спостерігалось зіткнення двох концепцій міжнародної політики та міжнародного права, а саме – «неопротестантської» та ортодоксальних християнських (католицької та православної), представники яких закликали до мирного вирішення міжнародних конфліктів.

Одним з маловідомих напрямків діяльності адміністрації президента США Барака Обами є її політика в галузі релігії. У справі відновлення американського глобального лідерства (ця мета чітко проглядається в оприлюдненій у травні 2010 року Стратегії національної безпеки США) взята ним на озброєння концепція «розумної сили» (*smart power*) насамперед передбачає завоювання «умів і сердець». А в цій сфері ключову роль відіграє релігія. Через це уряд США надає чимале значення конфесійній складовій своєї практичної, в тому числі і зовнішньої, політики. Проблему недостатнього використання релігії в якості «м'якої сили» американської зовнішньої політики визначила ще М. Олбрайт у своїй книзі «Всемогутній: роздуми про Америку, Бога і міжнародні справи» (*The Mighty and the Almighty: Reflections on America, God, and World Affairs*, 2006).

У лютому 2010 р. Чиказька рада з глобальних питань (*Chicago Council on Global Affairs*) підготувала доповідь «Залучення зарубіжних релігійних спільнот: новий імператив для зовнішньої політики США» (до робочої групи входили 32 авторитетні діячі різних релігійних конфесій та фахівців-релігієзнавців), де рекомендувала адміністрації Б. Обами виробити особливу стратегію використання релігії в американських інтересах. Як довели автори доповіді, глобалізація і впровадження нових комунікаційних технологій сприяють поширенню і позитивних релігійних уявлень, і замішаного на цьому ґрунті екстремізму, що призводить до появи небезпечних терористичних мереж. В перспективі релігійний фактор

стане серйозним викликом національній безпеці США, але в той же час відкриє «величезні можливості» у справі створення нових альянсів, спрямованих на вирішення світових проблем. При цьому не варто зосереджуватися тільки на проблемах тероризму або контртероризма і недооцінювати вплив релігійних лідерів і співтовариств. Підхід повинен бути значно ширшим і не зводиться, наприклад, тільки до питання ісламу.

До багатьох з висловлених експертами побажань Б. Обама прислухався, зокрема, з ухваленої в травні 2010 року Стратегії національної безпеки були вилучені положення, що вказують на зв'язок тероризму з ісламом. Серед них – визначення контртероризма як «боротьби проти войовничого ісламського радикалізму», яке було присутнє в аналогічному документі, підготовленому адміністрацією Дж. Буша-молодшого. Реалізацію нової релігійної стратегії можна було спостерігати і в відомій каїрській промові 2009 року, і при зустрічі з Папою Римським Бенедиктом XVI.

В цілому американська релігійна стратегія представляється «новою» лише за формою. За змістом у ній чітко простежується спадщина «громадянської», або «світської», релігії, що виходить до спадщини Ж.-Ж. Руссо. Рейнольд Нібур обгрунтував фундамент для неопротестантизму в США, взявши за основу біблійний месіанізм. Соціолог Роберт Белла в 1967 році першим спробував обгрунтувати наявність у США такого феномену, як «громадянська релігія». Він писав, що вона «ніколи не була ані антиклерикальною, ані войовничо світською». Навпаки, «громадянська релігія» вибірково запозичила частини релігійної традиції «в такій формі, що середній американець не бачив жодного конфлікту між ними». Завдяки цьому «громадянська релігія» в США «без гострої боротьби з офіційною церквою була здатна створити потужні символи національної солідарності та мобілізувати глибинні рівні особистісної мотивації для досягнення національних цілей». За останні 30 років погляди Белли щодо громадянської релігії в США зазнали певних змін, але основний зміст, спочатку вкладений ним у це поняття, залишився незмінним. Це релігійний вимір американського способу життя, що виявляється в «системі вірувань, символів і ритуалів», в богообраності американської нації та «зміцненні національної солідарності», затвердженні загальнонаціональних цінностей. «Ано-

німний» Бог громадянської релігії має цілком певний прототип – це біблійний Бог, хоча його американське «трактування», звичайно, набагато ближче розумінню Бога в Старому світі, ніж новозавітному баченню Бога, Який є Любов. Белла справедливо вказує на те, що ані Дж.Вашінгтон, ані Дж.Адамс, ні Т. Джефферсон не згадують у своїх інавгураційних промовах Христа; не роблять цього і усі наступні президенти США, хоча всі вони є християнами і жоден з них не забуває згадати Бога. Бог громадянської релігії, за словами Белли, більшою мірою має відношення до порядку, закону і права, аніж до порятунку і любові. Цікавою особливістю бога громадянської релігії є те, що йому притаманна особлива турбота про Америку, з якою він, як з Давнім Ізраїлем, уклав Завіт. Положення про те, що американці – обраний народ, з'являється в працях американських ідеологів з самих ранніх часів, ще в колоніальний період. У цілому «громадянська релігія» – це продукт специфічних американських умов, в якому при всьому його «універсалізмі» домінують все-таки протестантські елементи. Однак Америка своєю міжнародною політикою «в області віри» практично веде справу до того, щоб саме така «суперрелігія» перемогла в усьому світі. На думку Р. Белли, США фактично претендують на статус морального лідера і в загальному (general), і у всіх окремих (particular) релігійних напрямках одночасно, поставивши наріжним каменем свою обраність: «всередині країни церква як і раніше відокремлена від держави, а зовні – діє спільно з ним».

Вищевказані постулати суттєво впливають на дотримання США норм та принципів міжнародного права. Не є випадковим, що так звана «зовнішньополітична концепція Буша», яка передбачала можливість превентивної війни незалежно від вимог міжнародного права, ґрунтувалася на «неопротестантизмі». Події 2011-2013 років свідчать про готовність адміністрації Б. Обама порушити норми міжнародного права для досягнення поставлених перед нею цілей. Подібний підхід, виплеканий неопротестантскою концепцією міжнародного права, може звести нанівець ті зусилля суб'єктів міжнародного права, що спрямовані на ефективне вирішення міжнародних конфліктів за допомогою, насамперед, мирних, передбачених Статутом ООН, засобів.